

Κόμικς: Η γοητευτική σχέση λόγου και εικόνας, Π. Κουνενάκη

Πέγκυ Κουνενάκη

Κόμικς: Η γοητευτική σχέση λόγου και εικόνας

ΣΝΙΦ ΣΝΙΦ, σπλατς, φλοπ, γκουπ, κρατς, γκλαπ, σκασπ, ντοκ, είναι μερικοί μόνο ήχοι-επιφωνήματα που οι περισσότεροι υιοθετήσαμε κατά καιρούς στην καθημερινότητά μας, επηρεασμένοι από τα κόμικς. Ήχοι-επιφωνήματα που συχνά έκαναν παιδαγωγούς, κοινωνιολόγους, γονείς, ακόμη και ψυχιάτρους να ανατριχιάζουν και να αναφωνούν ότι κινδυνεύει όχι μόνο η γλώσσα αλλά και τα ήθη των παιδιών από την ανάγνωση κόμικς. Όμως, όλα τούτα με τα χρόνια ξεπεράστηκαν. Οι εικόνες του Λίχτενσταϊν αλλά και του Γουόρχολ, ακόμη των Μπιλάλ, Μοέμπιους, Ούγκο Πρατ, Αλιάν αλλά και πολλών άλλων αντιμετωπίστηκαν σαν έργα τέχνης, μπήκαν σε μουσεία, ενώ τα τελευταία χρόνια τα κόμικς επιστρατεύτηκαν ακόμη και στην εκπαίδευση επιδιώκοντας να συνδυάσουν την ψυχαγωγία με τη γνώση.

Τέχνη ανήσυχη, τα κόμικς θεωρούνται ως η ένατη των καλών τεχνών, η πιο πρόσφατη και εντυπωσιακή, γέννημα-θρέμμα του 20ού αιώνα. Τα κόμικς, που εντάσσονται κυρίως στο χώρο της μαζικής κουλτούρας, ήρθαν να ανατρέψουν το κλασικό παραμύθι (αν και βασίστηκαν στο κλασικό σχήμα καλού-κακού), μέσα από τα πολύμορφα καρέ αλλά και τα ευφάνταστα «συννεφάκια» τους, την ίντριγκα ανάμεσα στο λόγο και την εικόνα, να εισαγάγουν τα παιδιά στο πνεύμα της νέας εποχής. Δεν περιορίστηκαν όμως στα παιδιά. Με τα χρόνια απέκτησαν φανατικούς ενήλικες αναγνώστες, που στις τάξεις τους δεν συγκαταλέγονται μόνο τα παιδιά που μεγάλωσαν... Αν και στην αρχή η τέχνη αυτή προκάλεσε αντιδράσεις, κατηγορήθηκε και αρκετές φορές διώχθηκε - χρησιμοποιήθηκε συχνά ως μέσο κοινωνικής και πολιτικής προπαγάνδας - σιγά σιγά αποκαταστάθηκε, απέκτησε θεωρητική υποστήριξη και έδρα στη Σορβόνη.

Τα κόμικς πρωτοεμφανίστηκαν στην Αμερική και ήκμασαν κυρίως στη δεκαπενταετία 1935-'50. Στην αρχή είχαν περιορισμένη θεματολογία, σατίριζαν κυρίως την καθημερινότητα. Πολύ γρήγορα απέκτησαν ποικιλία, καταπιάστηκαν με θέματα μεγάλης γκάμας (περιθωριακές κοινωνικές ομάδες, σεξουαλικότητα, κοινωνικές διαφορές, βία, ναρκωτικά, οικολογία, μελλοντικές κοινωνίες) έφτασαν μέχρι την επιστημονική φαντασία. Στη δεκαετία του '40 (1945-70 η ακμή) τη σκυτάλη παίρνει η Ευρώπη: οι δημιουργοί κόμικς της Γηραιάς Ηπείρου, περισσότερο πολιτικοποιημένοι, δημιουργούν πραγματικά έργα κοινωνικού στοχασμού, στα οποία η πολιτική υπάρχει για να αποκαλύψει την αδυναμία της να απαντήσει στα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Και βέβαια απεικονίζουν τη βία, αυτή που υπάρχει και αναπτύσσεται στη σύγχρονη κοινωνία. Όλα αυτά προϋποθέτουν την εξοικείωση του αναγνώστη με μια διαφορετική αισθητική ανάγνωσης, τόσο του κειμένου όσο και της εικόνας, αλλά και ανάπτυξης της μεταξύ τους σχέσης.

Όμως τα κόμικς δεν είναι απλώς οι εικόνες που βλέπουμε στα περιοδικά. Πίσω απ' αυτές υπάρχουν οι άνθρωποι, σκιτσογράφοι και σεναριογράφοι, ιδιότητες που συχνά ταυτίζονται

στο ίδιο πρόσωπο, που μέσα από τον αφαιρετικό λόγο και τις ελλειπτικές εικόνες προσπαθούν να εξωτερικεύσουν τα αισθήματά τους, να μετατρέψουν τις άμορφες ιδέες σε μηνύματα, να ασκήσουν την κριτική τους μέσα από ευρηματικές κωδικοποιήσεις, να επικοινωνήσουν με το κοινό τους. Έτσι, στα κόμικς το στοιχείο της δημιουργίας αλλά και της επικοινωνίας είναι συχνά εντονότερο απ' ό,τι στις άλλες τέχνες, όπως στη ζωγραφική και τη λογοτεχνία, αφού συνδυάζει την εικόνα με το λόγο σε ταυτόχρονη πορεία.

Στην τέχνη των κόμικς είναι αφιερωμένες οι «Επτά Ημέρες». Μέσα από διαφορετικά κείμενα και συγγραφείς γίνεται προσπάθεια να φωτιστεί ο χωρο-χρόνος στον οποίο κινούνται, ενώ ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην Ελλάδα που δεν υστερεί σ' αυτή τη νεανική και ζωντανή τέχνη. Δεν είναι μόνο τα περιοδικά που μακροήμερευαν, αλλά και αρκετοί μεμονωμένοι δημιουργοί που ξεχώρισαν με τη γραμμή και το λόγο τους.

Σκηνές από το παραμύθι της «Κοκκισκουφίτσας» σε κόμικ από τον Πικάσο
Πέγκυ Κουνενάκη, *Κόμικς: η γοητευτική σχέση λόγου και εικόνας*,
Καθημερινή, Επτά ημέρες 2/10/1998

Ασκήσεις

1. Το αφιέρωμα *Κόμικς: Η γοητευτική σχέση λόγου και εικόνας* αναφέρει ήχους-επιφωνήματα που συναντά κανείς συχνά στα κόμικς. Τι εξυπηρετεί η χρήση τους; Τι εκφράζουν οι ήρωες με αυτά;
2. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κόμικς; Σε τι διαφέρει ένα κόμικ από ένα γραπτό λογοτεχνικό κείμενο;
3. Γιατί, σύμφωνα με το κείμενο, το κόμικ ανέτρεψε το κλασικό παραμύθι;
4. Με επτά εικόνες-σκηές ο Πικάσο απέδωσε με μορφή κόμικ το παραμύθι της Κοκκινোসκουφίτσας.
 - Να αντιπαραβάλετε το γνωστό παραμύθι της Κοκκινোসκουφίτσας με το κόμικ και να σημειώσετε διαφορές ανάμεσα στα δύο αυτά διαφορετικά κειμενικά είδη.
 - Να συζητήσετε για τη δύναμη που έχει η εικόνα να πυκνώνει την αφήγηση.
 - Να σχολιάσετε την απουσία λόγου στο συγκεκριμένο κόμικ.
 - Να παρατηρήσετε τα πρόσωπα. Πώς τα απέδωσε ο Πικάσο;
5. Επιχειρήστε να δημιουργήσετε το δικό σας κόμικ. Οι οδηγίες στις παρακάτω διευθύνσεις μπορεί να σας φανούν χρήσιμες:
<http://www.schoollessons.gr/data-general/stories/docs/comics/acreating-comics.pdf>